27/12/2021

“Νενίκηκά σε Σολομών”- 1484 χρόνια από τα θυρανοίξια της Αγίας Σοφίας

/ Αγία Σοφία

Ήταν 27 Δεκεμβρίου του 537 μ.Χ. όταν στη Βασιλίδα των πόλεων τελέστηκαν τα θυρανοίξια της Αγιάς Σοφιάς από τον Ιουστινιανό, ο οποίος, βλέποντας την υπεροχή της έναντι του ξακουστού ναού του Σολομώντα, αναφώνησε: «Δόξα των Θεώ το καταξιωσάντι με τελέσαι τοιούτον έργον. Νενίκηκά σε Σολομών». Πριν από ακριβώς 1484 χρόνια, στην Κωνσταντινούπολη δημιουργήθηκε αυτός ο τόσο επιβλητικός ναός, που κατέστη πολύ γρήγορα κορυφαίο σύμβολο της Ορθοδοξίας. Στο πέρασμα των αιώνων η Αγιά Σοφιά «έζησε» στιγμές μεγαλοπρέπειας αλλά και βανδαλισμού, με τελευταία την εκ νέου μετατροπή της σε τζαμί… Προχθές, παραμονή Χριστουγέννων, άλλη μία βυζαντινή Αγία Σοφία, αυτή της Αδριανουπόλεως, μετατράπηκε επίσης σε τζαμί και ήταν η τρίτη, μετά τους δύο ναούς σε Τραπεζούντα και Κωνσταντινούπολη, αλλά και την ιστορική Μονή της Χώρας, επίσης στην Κωνσταντινούπολη.

Η ιστορία της Αγιάς Σοφιάς, όπως την αποκαλούν τόσο οι Ρωμηοί όσο και οι

μουσουλμάνοι, είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με τον ελληνισμό στη Βασιλεύουσα.

Η περιοχή στην οποία χτίστηκε ο επιβλητικότερος ναός της Χριστιανοσύνης στην Κωνσταντινούπολη είναι ιδιαίτερα σεισμογενής. Παρ΄ όλα αυτά, ο επιβλητικός ναός έμεινε «όρθιος» για 15 αιώνες, αποτελώντας ένα μοναδικό τεχνολογικό επίτευγμα. Αν και το έργο ήταν τεράστιο, για τα δεδομένα της εποχής, χρειάστηκαν μόλις πέντε χρόνια για να ολοκληρωθεί. Ο ναός ήταν έμπνευση του Μεγάλου Κωνσταντίνου, όραμα του Ιουστινιανού και σχέδιο των δύο σημαντικών αρχιτεκτόνων της αυτοκρατορίας, Ανθεμίου και Ισιδώρου….

Η Αγία Σοφία είναι το πρώτο κτίσμα που χτυπάει στα μάτια του επισκέπτη, καθώς εισέρχεται από την Προποντίδα. Το ξεχωριστό αυτό σημείο είχαν επιλέξει για να χτίσουν τους ναούς τους, αιώνες πριν από τους Βυζαντινούς, οι ειδωλολάτρες.

Ο πρώτος ναός της Αγίας Σοφίας θεμελιώθηκε από τον Μεγάλο Κωνσταντίνο το 330 μ.Χ. όταν ονόμασε τη μετέπειτα Κωνσταντινούπολη πρωτεύουσα της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας. Η ανέγερση του ναού ολοκληρώθηκε από τον γιο του, Κωνστάντιο, και τα εγκαίνια έγιναν στις 15 Φεβρουαρίου του 360.

Κατά την εποχή του Αρκαδίου, το 404, η πρώτη Αγιά Σοφιά πυρπολείται και θα κτισθεί εκ νέου από τον Θεοδόσιο Β’. Τα εγκαίνια θα γίνουν στις 10 Οκτωβρίου του 415, όμως ο ναός θα πυρποληθεί και πάλι το 532, κατά τη **Στάση του Νίκα**. Έτσι, ο αυτοκράτορας Ιουστινιανός Α’ αποφασίζει να κατασκευάσει την εκκλησία από την αρχή, στον ίδιο χώρο, αλλά πολύ πιο επιβλητική, για να δεσπόζει στη Βασιλεύουσα. Τα θεμέλια αυτού του μεγαλοπρεπή ναού θα μπουν στις 23 Φεβρουαρίου του 532, με σχέδια που εκπόνησαν οι αρχιτέκτονες Ανθέμιος Τραλλιανός και Ισίδωρο ο Μιλήσιος.

Για την ολοκλήρωση του κολοσσιαίου έργου δούλεψαν αδιάκοπα επί έξι χρόνια 10.000 τεχνίτες, ενώ ξοδεύτηκαν 320.000 λίρες (περίπου 120.000.000 ευρώ). **Από κάθε σημείο όπου υπήρχε Ελληνισμός, έγινε προσφορά: Τα πράσινα μάρμαρα από τη Μάνη και την Κάρυστο, τα τριανταφυλλιά από τη Φρυγία και τα κόκκινα από την Αίγυπτο. Από τον υπόλοιπο κόσμο προσφέρθηκαν τα πολύτιμα πετράδια, ο χρυσός, το ασήμι και το ελεφαντόδοντο, για τη διακόσμηση του εσωτερικού.**

Τα εγκαίνια έγιναν στις 27 Δεκεμβρίου του 537 από τον Ιουστινιανό, ο οποίος βλέποντας την υπεροχή της Αγίας Σοφίας έναντι του ξακουστού ναού του

Σολομώντα, αναφωνεί: «Δόξα των Θεώ το καταξιωσάντι με τελέσαι τοιούτον έργον. Νενίκηκά σε Σολομών».

Για χίλια και πλέον χρόνια (537-1453), η Αγία Σοφία θα αποτελέσει το κέντρο της ορθοδοξίας και του ελληνισμού. Εκεί, ο λαός θα γιορτάσει τους θριάμβους, θα θρηνήσει τις συμφορές και θα αποθεώσει τους νέους αυτοκράτορες.

Η τελευταία λειτουργία τελέστηκε στις 29 Μαΐου του 1453. Ο αυτοκράτορας Κωνσταντίνος Παλαιολόγος ΙΑ’ Δραγάτης, αφού προσευχήθηκε μαζί με το λαό και ζήτησε συγνώμη για λάθη που πιθανόν έκανε, έφυγε για τα τείχη, όπου έπεσε μαχόμενος.

Μετά την άλωση της Κωνσταντινούπολης, η Αγία Σοφία έγινε μουσουλμανικό τέμενος (τζαμί) από τον Μωάμεθ Β’ τον Πορθητή και μετά την Μικρασιατική Καταστροφή και την ίδρυση του σύγχρονου Τουρκικού Κράτους από τον Κεμάλ Ατατούρκ, μετατράπηκε σε μουσείο με απόφαση του υπουργικού συμβουλίου στις 24 Νοεμβρίου 1934.

Η Αγία Σοφία ως μουσείο άνοιξε τις πύλες της την 1η Φεβρουαρίου 1935 και στις 6 Δεκεμβρίου 1985, ανακηρύχθηκε από την UNESCO, Μνημείο της Παγκόσμιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς.

Στις 10 Ιουλίου 2020, ο πρόεδρος της Τουρκίας Ρετζέπ Ταγίπ Ερντογάν υπέγραψε διάταγμα, με το οποίο η Αγία Σοφία μετατρέπεται και πάλι σε τζαμί, το οποίο θα είναι ανοιχτό σε όλους τους μουσουλμάνους, τους χριστιανούς και τους ξένους, όπως δήλωσε. Το «πράσινο φως» είχε δώσει νωρίτερα με απόφασή του το Συμβούλιο της Επικρατείας, το ανώτατο διοικητικό δικαστήριο της Τουρκίας, ακυρώνοντας το προεδρικό διάταγμα του Κεμάλ Ατατούρκ.

Και στις 24 Ιουλίου του 2020 άνοιξε τις πύλες της ως τζαμί με την τέλεση μουσουλμανικής προσευχής, παρουσία του προέδρου Ρ.Τ. Ερντογάν.

Ο θρύλος δημιουργίας της Αγίας Σοφίας

Είναι ένας νεοελληνικός θρύλος που τον διηγούνταν στην Βιζύη της Θράκης το 19ο αιώνα και εκεί τον έμαθε όταν ήταν μικρό παιδί ο ποιητής Γεώργιος Βιζυηνός, που τον περιέγραψε έμμετρα, το 1884, στο ποίημα Η ΑΓΙΑ ΣΟΦΙΑ, της ποιητικής του συλλογής «Ατθίδες Αύραι».

«Ήταν ο καιρός που ο αυτοκράτορας στην Πόλη είχε αποφασίσει να χτίσει την Αγία Σοφία. Είχε καλέσει τον πρωτομάστορα και ο τελευταίος είχε κάνει ένα σχέδιο και ύστερα και άλλο και ύστερα και άλλα σχέδια, πώς να χτιστεί η μεγάλη εκκλησία. Κανένα όμως από αυτά τα σχέδια δεν ευχαριστούσε το βασιλιά. Ήθελε κάτι άλλο, πολύ πιο σπουδαίο. Και ο πρωτομάστορας κάθε μέρα προβληματιζόταν και πιο πολύ και σκεφτόταν τι νέο σχέδιο να φτιάξει.

Μια Κυριακή, την ώρα που τελείωνε η λειτουργία, ζύγωσε πρώτος ο αυτοκράτορας να πάρει το αντίδωρο, εκείνο όμως του ξεφεύγει από το χέρι και πέφτει κάτω. Μια στιγμή αργότερα παρουσιάζεται μια μέλισσα που φτεροκοπούσε προς το ανοιχτό παράθυρο, κρατώντας το πεσμένο αντίδωρο του αυτοκράτορα. Βγάζει αμέσως διαταγή ο βασιλιάς ότι όσοι έχουνε μελίσσια να τ’ ανοίξουνε και να ψάξουν, για να βρεθεί το αντίδωρο.

Ψάχνει και ο πρωτομάστορας στα δικά του μελίσσια και τι βλέπει; Είχανε κάτσει οι μέλισσες μέρες πριν και είχανε φτιάξει με το κερί μέσα στην κυψέλη μιαν εκκλησία πανέμορφη και σκαλιστή και μεγαλοπρεπή, που δεν είχε όμοιά της σ’ ολόκληρη την Οικουμένη. Όλες οι λεπτομέρειες είχανε γίνει στην εντέλεια μέσα κι έξω στην εκκλησία. Η πόρτα της ανοιχτή, ο τρούλος έτοιμος οι κολώνες στη θέση τους, ως και η Αγία Τράπεζα τελειωμένη. Την είχαν αποτελειώσει σ’ όλα της την εκκλησία και επάνω στην Αγία Τράπεζα της είχε φέρει εκείνη η μέλισσα και είχε αποθέσει το αντίδωρο του βασιλιά.
Είδε την εκκλησιά ο πρωτομάστορας και θαύμασε το τέλειο σχέδιό της. Την είδε κατόπιν και ο αυτοκράτορας και ήταν όλος χαρά. Το σχέδιο που είχανε φτιάξει οι

μέλισσες, έγινε το σχέδιο που χτίστηκε η Αγία Σοφία»!

Εκείνο που κάνει τρομερή εντύπωση στον επισκέπτη του ναού της Αγίας Σοφίας στην Κωνσταντινούπολη, είναι το πώς είναι άραγε δυνατόν ένας τόσο τεράστιος όγκος, ο τρούλος της, να... στέκει κυριολεκτικά στον αέρα, να αιωρείται, και να μην πέφτει ποτέ, ακόμη και μετά από τους πιο δυνατούς σεισμούς; Ποια άραγε «αόρατη» (θεία) δύναμη τον συγκρατεί, ποια θεόπνευστη αρχιτεκτονική μεγαλοφυΐα μπόρεσε να συλλάβει ένα τέτοιο σχέδιο, ώστε να στηρίζεται ο θαυμαστός αυτός τρούλος χωρίς βαρείς και μεγάλους κίονες; Είναι ένα από τα θαύματα του σύγχρονου κόσμου, αναμφίβολα μία από τις σημαντικότερες αρχιτεκτονικές κατασκευές όλων των εποχών σε ολόκληρη την υφήλιο...

Παραθέτουμε το ποίημα του Γ. Βιζυηνού όπως είχε γραφτεί:

Η ΑΓΙΑ ΣΟΦΙΑ

‘Μέρα καί νύχτα μελετᾷ
ὁ βασιλές στήν Πόλη
νά κτίση τήν Ἁγιά-Σοφιά.
Σ’ ὅλο τόν κόσμον ἐρωτᾷ,
καί σχέδια φέρνουν ὅλοι,
κτιστά, ἢ μόνο ζωγραφιά.

Ὁ Ἀρχικτίστης ὁδηγᾷ,
κι’ ὁ ὑπουργός προτείνει
ἐμπρός σέ θρόνον ἀψηλό.
Ὁ βασιλεύς, αὐτός σιγᾷ,
αὐτός μόνο δέν κρίνει
κανένα ἄξιο καί καλό.

– Εἶναι ἡ Δύναμ’ ὁ Θεός
κ’ ἡ Εὐμορφιά μονάχη,
π’ ἀντανακλᾶται σ’ ὁλουνούς.
Γι’ αὐτό τοῦ πρέπει κι’ ὁ ναός
δύναμι, κάλλος νἄχῃ,
νἆν’ ὅμοιος μέ τούς οὐρανούς.

Ὅλ’ οἱ μαστόροι σκυθρωποί,
καὶ ὅλ’ οἱ μεγιστάνοι
τόν προσκυνοῦν γονατιστά.
Κανείς δέν ξεύρει τί νά ‘πῇ,
κανένας πῶς νά κάνη

τήν ἐκκλησιά ποῦ τούς ζητᾷ.

Κι’ ὀλονυχτῆς ‘σκυμμέν’ ἐκεῖ
τό σχέδιο, ποῦ προστάζει,
καθείς νά κάμη προσπαθεῖ.
‘Ξημέρωσεν ἡ Κυριακή,
κανένας δέν ἀδειάζει
νά ‘πάγῃ νά λειτουργηθῇ.

Ἐκεῖ στήν πρωϊνή δροσιά
θωροῦν ἕνα τρικέρι,
κι’ ἀκοῦν γεροντική λαλιά:
Ἀπέλυσεν ἡ ἐκκλησιά,
κι’ ὁ Πατριάρχης φέρει
τ’ ἀντίδωρο στόν βασιλιά.

Σκύβ’ ἀπ’ τόν θρόνο καί φιλᾷ
τό χέρι, ποῦ τοῦ δίδει
τό Ὕψωμα καί τήν εὐχή.
Μά ‘κεῖ, δέν ἔπιασε καλά,
τοῦ πέφτ’ ἕνα ψυχίδι
‘σά λεοντόδερμα παχύ.

Τό σκῆπτρ’ ἀφῆκε στήν στιγμή,
τόν θρόνον ἔχ’ ἀφήσει,
καί νά τό εὕρῃ προσπαθεῖ,
μή μείνη κατά γῆς καί μή
κανένας τό πατήση
κι’ ἀπό τό κρῖμα κολασθῇ.

Μά ‘κεῖ, ποῦ μ’ ὄψη θλιβερή,
γιά νά τό εὕρη ἀκόμα
ἐμπρός στόν θρόνο του ζητᾷ,
νά καί μιά μέλισσα θωρεῖ,
τ’ ἀντίδωρο στό στόμα,
κι’ ἀπ’ τό παράθυρο πετᾷ.

‘Βγάλλει παντοῦ διαλαλητή
στήν ‘ξακουστή τήν Πόλη,
καί τάζ’ ἕνα πουγγί βαθύ.
Ὅποιος μελίσσια κι’ ἂν κρατῇ,

νά τά τρυγήσετ’ ὅλοι,
τ’ ἀντίδωρό μου νά βρεθῇ! –

Τρυγοῦν οἱ ἄνθρωποι γοργά,
κανένας δέν κερδαίνει
ἄλλο ἀπό μέλι καί κερί.
Κι’ ὁ Πρωτομάστορης τρυγᾷ,
κ’ ἐξαφνισμένος μένει
ἐμπρός στό θαῦμα ποῦ θωρεῖ!

Σ’ ἕνα κοφίνι διαλεχτό,
στό πιό καλό κυψέλι,
λάμπει κι’ ἀστράφτει κἄτι τι.
Ξανθό κερί δέν εἶν’ αὐτό,
γλυκό δέν εἶναι μέλι,
εἶν’ ἐκκλησιά πελεκητή!

Οἱ τροῦλοι λές κ’ εἶν’ οὐρανοί,
πυκνά οἱ στύλοι δάση,
καί Οἰκουμέν’ ἡ πατωσιά.
Ποτέ χριστιανική φωνή
Θεό δέν θά δοξάση
σέ πιό καλήτερ’ ἐκκλησιά!

Μέ τήν ματιά του προχωρεῖ
μέσ’ στ’ Ἅγιο-βῆμα μνίσκει,
ποῦ τό φωτίζει μ’ ἀντηλιά·
στήν Ἅγια-τράπεζα θωρεῖ,
στόν Ἀστερίσκο ‘βρίσκει
τ’ ἀντίδωρο τοῦ βασιλιᾶ!

Στόν θρόνο ‘μπρός μὲ συστολή
βαθειά μετάνοια κάνει.
Δείχνει τό σχέδιο τοῦ ναοῦ.
– Εἴμεθα ὅλ’ ἁμαρτωλοί,
κανένας μας δέν φθάνει
τό μεγαλεῖο τοῦ Θεοῦ.

Γιά τ’ ἁγιασμένο Του ψωμί
τό καθαρό μελίσσι
διές, τί κερήθρα συγκροτεῖ!

Γιά τοῦ Ὑψίστου τήν τιμή
ὁ βασιλές ἂς κτίσῃ
μιάν ἐκκλησία σάν αὐτή. –

Στόν Πλάστη στρέφ’ ὁ βασιλές,
– Εὐχαριστῶ σε, κράζει,
μεγαλοδύναμ’ Εὐμορφιά! –
Φιλᾷ τό σχέδιο τρεῖς βολαῖς,
καί σάν αὐτό προστάζει
νά κτίσουν τήν Ἁγιά-Σοφιά.

Διαβάστε ακόμη: Τουρκική πρόκληση: Ακόμη μια «Αγία Σοφία» έγινε τζαμί